CZU: 005.642:321.7(474.2)

IMPLICAREA CETĂȚENILOR LA LUAREA DECIZIILOR: EXPERIENȚA ESTONIEI

Olesea MOISEEV[3]

ORCID: 0009-0007-4797-3423

https://doi.org/10.59295/tspp2025.03

Recenzent: Tatiana SPĂTARU, doctor habilitat în sociologie, cercetător științific principal, Universitatea de Stat din Moldova, spataru_tatiana@mail.ru .

Rezumat: *Implicarea cetățenilor în luarea deciziilor reprezintă o componentă esențială a guvernării democratice. Autorul analizează posibilitățile de organizare și funcționare eficientă a procesului decizional prin asigurarea accesului la informația publică, transparența actelor administrative, proiectelor decizionale, cooperării și parteneriatului dintre administrația publică și cetățeni, colaborare bazată pe deschidere și conlucrare reciproc avantajoasă. Studiul de caz cu referință la experiența Estoniei evidențiază cele mai bune practici pentru îmbunătățirea procesului de atragere și implicare a cetățenilor la conducerea afacerilor publice în contextul reformei AP din Republica Moldova. Valorificarea practicilor de bună guvernare ale Estoniei, implementarea inteligentă și treptată a principiilor și standardelor de bună guvernare moderne de e-guvernare, e-participare, e-consultare, e-petiții ar înlesni procesul de implicare a cetățenilor în luarea deciziilor. Problemele identificate la nivel național indică necesitatea de responsabilizare a administrației publice locale pentru crearea unui mediu favorabil de implementare a bunelor practici estoniene, capabile să promoveze mecanisme noi de participare a publicului, să creeze platforme sociale de implicare civică și cetățenie participativă, să asigurare o comunicare viabilă între autoritățile locale și cetățeni, facilitând un management local mai eficient și mai orientat către nevoile cetățenilor Republicii Moldova.*

3 doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, coblean.olesea@gmail.com, olesea.moiseev@usm.md

Cuvinte cheie: cetățeni, luarea deciziilor, buna guvernare, practici participative, democrație.

INVOLVING CITIZENS IN DECISION-MAKING: THE EXPERIENCE OF ESTONIA

Abstract: *The involvement of citizens in decision-making is an essential component of democratic governance. The article analyzes the possibilities of efficient organization and functioning of the decision-making process by ensuring access to public information, transparency of administrative documents, decision-making projects, cooperation and partnership between public administration and citizens, collaboration based on openness and mutually beneficial cooperation. The case study on the Estonian experience highlights best practices for improving the process of attracting and involving citizens to the leadership of public affairs in the context of the Public Administration reform of the Republic of Moldova. Making use of Estonian good governance practices, implementing smart and gradual principles and standards of good governance of modern e-government, e-participation, e-consultation, and e-petitions would facilitate the process of citizen engagement in decision-making. The problems identified at the national level indicate the need to empower the local public administration to create a favorable environment for the implementation of good and Estonian practices, be able to promote new mechanisms of public participation, to create social platforms of civic engagement and participatory citizenship, to ensure viable communication between local authorities and citizens, facilitating a more efficient and targeted local management towards the needs of the citizens of the Republic of Moldova.*

Keywords: citizens, decision-making, good governance, participatory practices, democracy.

Introducere

Etapa contemporană de dezvoltare a societății se caracterizează prin numeroase reforme de modernizare a procesului participativ. Relațiile diplomatice ale Estoniei cu țara noastră au început în 1991, fapt istoric când Republica Moldova și-a proclamat independența (27 august 1991) și a demarat edificarea societății democratice. De atunci, Estonia este unul dintre

cei mai notabili parteneri în năzuința de integrare în Uniunea Europeană. Susținerea și asistența în valorificarea potențialului societății civile, al cultivării civismului și implementării reformelor democratice reprezintă bune practici cu privire la implicarea cetățenilor la luarea deciziilor.

Parcursul european pe care l-a ales Republica Moldova poate fi valorificat prin reforme societale prin care cetățenii să poată interacționa cu aleșii săi comod, rapid și eficient. Acest fapt poate fi realizat prin educarea în spirit participativ al cetățenilor, prin responsabilizarea autorităților publice la încadrarea publicului în luarea deciziilor, precum și prin exemple, modele ale țărilor în care participarea publicului la procesul decizional este normalitate motivată, percepută și apreciată de autorități ca activitate indispensabilă a vieții sociale. Experiența Estoniei este viabilă pentru Republica Moldova și poate servi exemplu de bune practici pentru organizarea și funcționarea eficientă a procesului de luare a deciziilor.

Implicarea cetățenilor în luarea deciziilor reprezintă chintesența guvernării democratice. Cercetarea experienței Estoniei relevă cele mai bune practici pentru îmbunătățirea procesului de atragere și implicare a cetățenilor în luarea deciziilor, care pot fi preluate și ajustate de Republica Moldova.

Datele prezentate în Raportul de activitate al Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova (2024) reflectă cadrul relațional al țării noastre cu Țările Baltice (Estonia, Letonia și Lituania). Nivelul înalt al susținerii reciproce necondiționate, precum și dialogul diplomatic continuu bazat pe schimb de bune practici sunt indicatori de susținere a Țărilor Baltice pentru integrarea europeană a Republicii Moldova [15, p. 4].

Estonia, după ce a parcurs tot procesul de aderare la Uniunea Europeană, înțelege cel mai bine nevoile Republicii Moldova și depune efort de a sprijini procesul de integrare a țării în UE. Moldova a fost mult timp unul dintre principalii parteneri de cooperare pentru dezvoltare ai Estoniei. Începând cu anul 2000 Estonia a implementat peste 300 de proiecte în întreaga țară. Pe măsură ce Republica Moldova avansează cu negocierile de aderare la UE, țara are și mai mult nevoie de sprijin. Actualele proiecte finanțate de Estonia consolidează viitorul Moldovei ca stat membru al UE, concentrându-se pe trei categorii principale: securitate cibernetică și e-guvernare, democrație și educație [8].

Metodologia cercetării. Demersul metodologic al prezentului studiu se fundamentează pe o abordare calitativ-comparativă, orientată spre analiza experienței Estoniei în ceea ce privește implicarea cetățenilor în procesul de luare a deciziilor publice. Metodologia propusă este structurată în jurul următoarelor obiective: inventarierea instrumentelor și mecanismelor de participare civică implementate în Estonia; evaluarea eficienței și a impactului acestora asupra procesului decizional; analiza comparativă a experienței estoniene și a cadrului existent în Republica Moldova, formularea unor recomandări aplicabile în procesul de consolidare a participării cetățenilor în Republica Moldova.

Sursele utilizate includ documente oficiale, studii și rapoarte internaționale, lucrări academice de specialitate, date statistice.

Metodele aplicate includ analiza documentară, analiza comparativă, analiza de conținut, studiul de caz. Metoda documentară a folosit la analiza materialelor științifice, pentru cercetarea istoricului dezvoltării implicării cetățenilor la luarea deciziilor. Metoda statistică a servit la estimarea și interpretarea informației din rapoarte. Aplicarea metodei normative a permis analiza legislației care reglementează raportul dintre stat și cetățeni, a elucidat bunele practici privind participarea publicului la luarea deciziilor.

Aspecte ale evoluției cadrului participativ în Estonia

Cadrul participativ al Estoniei este fundamentat pe votul electronic, platformele de consultare, platforme de inițiere a propunerilor, de exprimare a inițiativelor cetățenilor și bugetare participativă. Aceste platforme sunt prietenoase și accesibile populației, întrucât reduc barierele de acces la participare și sporesc transparența deciziilor publice. Remarcăm că în Estonia există un singur portal pe care cetățenii îl accesează pentru a se implica în luarea deciziilor. „Republica Moldova poate învăța de la noi", afirmă președintele Estoniei, Alar Karis, Președintele estonian, a menționat într-un interviu jurnalistei Moldova 1, Lucia Vieru: „O poveste de succes, astfel pot fi numiți cei 20 de ani de când Estonia este membră a Uniunii Europene. În 2003, la un referendum privind aderarea la Uniunea Europeană, două treimi din cetățeni au votat „pentru", iar anul următor, Estonia a devenit membră a blocului comunitar, după șase ani de negocieri. Anul 2004 a marcat aici sfârșitul perioadei sovietice. Aderarea a fost rezultatul unui efort îndelungat de reformă și a adus țării prosperitate economică și

securitate sporită. Beneficiile apartenenței Estoniei la Uniunea Europeană au îmbunătățit semnificativ viața fiecărui cetățean. Asta s-ar putea întâmpla și în cazul Republicii Moldova". În 2002, Estonia a încheat negocierile cu UE. A urmat referendumul la care jumătate dintre cetățenii estonieni au susținut aderarea la UE. Pe parcursul anilor, estonienii au înțeles că viitorul țării este în direcția europeană și au susținut-o, atingând, în prezent, cele mai înalte nivele de succes [24]. **În decursul dezvoltării sale istorice, Estonia a parcurs o perioadă de transformare și modernizare prin ascensiune, deoarece toate reformele au fost implementate cu implicarea publicului la luarea deciziilor și cu voința acestora de a fi parte a UE. În 2011, Meelis Kitsing,** Rector, Președinte al Consiliului, Profesor, Doctor în Filosofie la Școala de Afaceri Estoniană. Specialist în economie politică comparativă și internațională a inovației și guvernanței tehnologiei a analizat utilizarea votului on-line în Estonia și a constatat că, deși participarea la vot a crescut, implicarea cetățenilor în procesul legislativ rămâne limitată [*11*]. Pentru a convinge publicul să participe la vot autoritățile au întreprins numerose acțiuni de influență socială orientate *spre modificarea comportamentelor cetățenilor prin organizarea diverselor campanii de informare și de comunicare pe subiecte civice și de adoptare a actelor legislative. Astfel,* din 2012, evaluarea impactului și implicarea societății civile a devenit practic obligatorii în Estonia. Acestea derivă din reglementările guvernamentale[4] și se bazează pe Bunele Practici de Implicare [1]. *Cercetătorii estonieni,* **Lember Veiko și Tiina Randma-Liiv** au studiat portalul de inițiative cetățenești din Estonia, identificând factori care influențează succesul și provocările acestuia. În lucrarea „*Engaging Citizens in Policy Making: e-Participation Practices in Europe*" menționează că, deși platforma este bine instituționalizată, performanța sa este afectată de multiplicarea platformelor similare și de probleme legate de responsabilitate instituțională și socială. Or, perfecționarea continuă a interacțiunilor sociale, dezvoltarea modelelor de comunicare influențează pozitiv și procesele de socializare [20]. În studiul „*Increasing Citizen Participation in*

4 Autoritățile guvernamentale implică grupurile de interese și publicul în procesul decizional pentru a asigura cea mai bună calitate și legitimitate posibilă a deciziilor. Exemplu: Reguli pentru bune practici legislative și redactare legislativă; Despre implicare pe site-ul guvernului.

E-Participatory Budgeting Processes", autorii Anders Røsten Mærøe, Alex Norta**,** Valentina Tsap, Ingrid Pappel explorează modul în care bugetarea participativă electronică poate sprijini democrația locală în Estonia, propunând un cadru teoretic pentru a înțelege caracteristicile necesare generării relevanței și participării în aceste proiecte. Aceeași ideie se regăsește și în lucrările autoarei **Kristine Muhhina** care examinează riscurile democratice și strategiile de adaptare legate de co-producția sprijinită de TIC în Estonia, evidențiind provocările instituționale și asimetrice, rezultată din importanța tot mai mare a dispozitivelor comunicaționale folosite de instituțiile sociale care îi pun pe cetățenii subiecți în situația de interacțiune parțială [*14*]. R.Bourdon și F. Bourricaud subliniază că influența socială poate fi considerată ca o formă specifică a puterii, persuasiunea fiind principala ei resursă. Din această perspectivă, efectele influenței sociale sunt dependente de context, stimulând sau blocând receptivitatea. Rezultatele Raportului privind statul de drept, Capitol consacrat situației statului de drept din Estonia (2021) se menționează că Estonia continuă să își îmbunătățească sistemul bine dezvoltat de control și echilibru prin noi proiecte care vizează un proces legislativ mai favorabil incluziunii [19, p. 1-2]. În Raport se mai menționează că, Estonia se numără printre statele membre cu cea mai bună performanță în ceea ce privește digitalizarea justiției [19, p.7].

Implicarea publicului în luarea deciziilor în Estonia este reglementată de Codul de bune practici și constă din câteva etape:

Etapa I - „informarea publicului" și a grupurilor de interese, grupurilor de inițiative cu privire la subiectele de interes public care să fie formulate clar și cu explicarea scopului deciziei, dar și a posibilităților alternative pentru aceasta.

Etapa II - „consultarea publică" cu cetățenii și grupurile de interes și care implică obligator un feedback în toate etapele elaborării politicilor, inclusiv în semnalarea problemelor, definirea obiectivelor, analizarea soluțiilor alternative și pregătirea unui proiect. Important este asigurarea comunicării eficiente și a identificării soluțiilor comune pentru problemele sociale cu impact considerabil asupra societății.

Necesitatea și obligațiunea implicării publicului se stabilesc în cadrul de evaluare a impactului, dar implicarea publicului se face la etapa de pregătire a unui proiect de decizie sau interes semnificativ estimat. Implicarea

publicului la luarea deciziilor are loc în faza de pregătire a unui act juridic care urmează să fie adoptat. Aceeași procedură se respectă și în cazul când unele decizii care urmează să fie luate la nivelul *Riigikogu* (Legea Supremă în Estonia), al Guvernului Estoniei și al miniștrilor. Precizăm că Codul de bune practici privind implicarea publicului în luarea deciziilor se aplică, de asemenea, formării pozițiilor guvernamentale cu privire la problemele Uniunii Europene [3].

Comparând parcursul istoric al Estoniei cu evoluția proceselor societale din țara noastră se observă o similitudine identitară a cadrului istoric, evoluției politice și a dezideratelor de Integrare în Uniunea Europeană. În 2024, a fost organizat un referendum republican constituțional cu scopul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, care a fost susținut de o jumătate de cetățeni. Or, dezideratul european al Republicii Moldova trebuie promovat continuu în rândul publicului pentru a obține încrederea și voința de a face parte din familia europeană. Participarea cetățenilor la luarea deciziilor reprezintă un pas sigur și foarte important spre integrarea țării noastre în UE.

Bune practici ale Estoniei cu privire la implicarea cetățenilor la luarea deciziilor

În Estonia participarea publicului la luarea deciziilor începe din școală. Educația elevilor, a noii generații de tineri responsabili pornește prin implicarea la procesul decizional și asumarea grijei față de propria persoană și a celorlalți. În 2024, conform datelor prezentate în Raportul PISA[5], Estonia a atins apogeul în educație, ceea ce înseamnă că estonienii au conștientizat importanța educației pentru dezvoltarea și prosperarea tuturor domeniilor de activitate ale țării. Estonia se află pe primul loc în Europa și locul patru la nivel mondial din cele 81 de țări analizate, la capitolul educație. Accentuăm că, posibilitatea elevilor de a decide cum trebuie să fie procesul educațional, implicarea în multiple proiecte la școală și alegerea timpului potrivit de a începe orele de studiu sunt câteva aspecte de implicare a

5 Programul Internațional de Evaluare a Elevilor (Programme for International Student Assessment) PISA - reprezintă o evaluare internațională a competențelor elevilor cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani. Domenii de testare: Citire/Lectură, Matematică, Științe, Învățarea într-o lume digitală. În Republica Moldova, PISA 2025 s-a desfășurat, cu participarea a peste 7.000 de elevi din 275 de instituții de învățământ, în perioada 17 martie - 16 mai.

elevilor în procesul de luare a deciziilor la nivel de școală. Reprezentativ și deosebit acest exemplu demonstrează Bune practici în educația de a forma deprinderi participative și de atragere a tinerei generații de cetățeni în procesul educațional. Conștientizarea rolului de a participa la organizarea și desfășurarea procesului educațional a elevului activ și responsabil, și implicarea benevolă în scopul construirii propriului parcurs educativ de învățare, participare și evaluare este foarte binevenit. Problema educației pentru cetățenie, instruirea elevilor pentru un comportament de viitori cetățeni activi implicați în dezvoltarea propriului statut devine primordial. Ajungem la concluzia că școala în colaborarea cu familia are rolul și responsabilitatea de a crește noua generație în spirit participativ, de a forma deprinderi cetățenești, de a fi formași educa tânara generație responsabilă și implicată în luarea deciziilor.

În contextul cadrului instituțional de învățământ superior exemplu de Bune practici este parteneriatul de succes al Universității Tartu, Estonia și al Universității de Stat din Moldova. Modelul notabil de deprinderi de bune practici pentru edificarea viitorului european al Republicii Moldova prin digitalizarea procesului instructiv-educativ de învățământ superior Proiectele „Teaching Techniques for EU Studies and Innovative Digital Approaches", proiectul „Enhancing Moldova's Europeanization through Innovative Teaching Practices" (BEst4ME) sunt oganizate cu scopul de a dezvolta competențe în domeniul studiilor europene și implementarea tehnologiiilor digitale în procesul educațional superior. Programul on-line de formare a profesorilor, Curs Moodle: Educator digital ABC, desfășurat în cadrul Proiectului: „Cele mai bune practici ale Estoniei pentru îmbunătățirea capacităților de învățământ superior ale Moldovei"; programul intensiv de formare privind proiectarea și livrarea cursurilor MOOC, parte a proiectului „Connecting Estonia and Moldova for European Readiness and Innovative Education" Universitatea Tartu, Estonia reprezintă bune practici de educație online în contextul modernizării procesului educațional și a promovării educației digitale de calitate [21]. Estonia este exemplu notabil de bune practici pentru țara noastră și la formarea culturii participative, întrucât a reușit să dezvolte etica comunariană [4, p. 24] și cultura participativă a publicului de cătățeni, ceea ce demonstrează că cele mai bune practici ale Estoniei pentru îmbunătățirea procesului decizional din

Republica Moldova pot fi preluate și adaptate la realitatea noastră. Eticile comutariene pun accentul pe implicarea comunității în rezolvarea problemelor pornind de la fundamente morale, precum binele și iubirea față de localitate, comunitate și țară. Etica comutariană stă la baza practicilor dreptului comunitar de implicare a comunității în înfăptuirea justiției și fundamentarea actului justiției pe valori naționale, tradiție și jurisprudență. Mihai Frunză subliniază că în etica comutariană tot ce este fundamental derivă din valori comune, bine comun, cooperare și solidaritate socială. Cetățeanul este permanent într-o relație cu propria comunitate/societate în care își creează sensurile propriile identități. Comunitarismul are un fundament religios și tradițional. În conformitate cu definiția cercetătorului Dominique Wolton comunicarea comunitariană transmite valorile societății și contribuie la construirea realității sociale. Claudiu Coman explică mecanismul prin care relațiile umane există și se dezvoltă și prin care fiecare cetățean se integrează în societate [4]. În Estonia acest proces este caracterizat prin solidarizarea locală, comunitară, regională, socială pentru binele comun și îndeplinirea progresului social. Datele unui studiu prezentat de realitatea.md remarcă expansiunea economică rapidă și integrarea reușită în economia europeană. Până la aderarea la UE, PIB-ul Estoniei era de aproximativ 12,6 miliarde de euro. Statisticile din 2022 relevă că acesta s-a majorat cu aproape 25 de miliarde de euro [17].

Estonia este și pionier în domeniul guvernării digitale și al e-guvernanței. Instituirea „inițiativei populare”, a făcut posibilă participarea cetățenilor la elaborarea politicilor și legislației țării lor, inițierea dezbaterilor publice și modificarea legislației. Creșterea popularității platformei Rahvaalgatus.ee, se datorează, conform expertului în democrație din Estonia, Karl-Hendrik Pallo, factoriilor cheie care au favorizat extinderea calitativă: accesibilitatea – facilitatea accesării informației, alcătuirea simplificată a utilizării platformei pentru cetățenii de orice nivel de cunoșatere a TI, transparența – propunerile cetățenilor pot fi monitorizare cum progresază, astfel întărindu-se încrederea cetățenilor în autorități, colaborarea – discuțiile de gup și colective cu privire la problemele comune sunt dezbătute și integrate în subiecte de interes comun, capacitatea de rețea – propunerile din partea cetățenilor sunt analizate de către autorități, iar feedback-ul legislativ demonstrează că democrația se consolidează și este vie. Colabora-

rea cu guvernanța - sitemul electronic este compatibil cu orice dispozitiv comod pentru cetățean [10].

Exemplu de Bune practici ale Estoniei este și digitalizarea administrației – *e-Administrație*. Cetățenii pot beneficia de servicii on-line, începând cu achitarea impozitelor la înregistrarea afacerilor, dirijarea și controlul cu privire la derularea afacerilor personale și de grup etc. rapid și confortabil [1]. Ședințele de lucru ale comisiile de specialitate din cadrul Administrației publice locale se fac în format electronic, iar Ședințele consiliului local pot fi urmărite on-line de către cetățeni. Specialiștii din administrația publică regională folosesc registrul actelor civile pentru solicitarea și oferirea certificatelor on-line la solicitările cetățenilor [5]. Victor Guzun[6] menționează că Programul comun de dezvoltare locală integrată este implementat de Guvernul Republicii Moldova cu suportul Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) şi Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitate de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women), cu susţinerea financiară a Guvernului Danemarcei şi Suediei.

Estonia a reușit să implementeze *e-Guvernarea* prin intermediul căreia cetățenii pot accesa toate serviciile publice on-line, inclusiv plata taxelor, înregistrarea automobilelor, solicitări pentru beneficii sociale și multe altele, probleme cotidiene care necesită a fi soluționate rapid, fără a renunța pe termen scurt la serviciu, sau necesitatea de a lipsi pentru a-și soluționa problemele cotidiene.

Participarea democratică este facilitată de votul online *e-Voting*, implementat pentru prima dată în 2005, care permite cetățenilor să voteze de oriunde în lume. Estonia a demonstrat că solidaritatea și consolidarea societății conduce spre progres tehnologic, social, educativ, cultural, economic, administrativ. Toate domeniile din Estonia sunt digitalizate.

E-Sănătatea, un dosar electronic de sănătate unificat, care permite medicilor să acceseze istoricul medical al pacienților în timp real, cu consim-

6 Victor Guzun - profesor de relații internaționale la Universitatea TalTech (Estonia), expert independent. A deținut funcțiile de ambasador al Republicii Moldova în Estonia, director al Departamentului Relații Externe și Integrare Europeană al Ministerului Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, profesor de geopolitică, director adjunct și profesor la Liceul Francez-Român Gheorghe Asachi. Este implicat în proiecte de reformare și dezvoltare a APL.

țământul acestora și prescripțiile electronice (e-prescription) sunt utilizate de 99% dintre farmaciile din țară; *E-businessul face ca în Estonia* înființarea unei afaceri să dureze doar câteva minute datorită procedurilor online rapide. Acest proces a transformat Estonia într-o destinație atractivă pentru antreprenori, iar *E-Residency-ul* a introdus programul de rezidență electronică care permite non-rezidenților să acceseze infrastructura digitală a Estoniei. Aceștia pot înființa și gestiona afaceri în mod online, fără a fi prezenți fizic în Estonia [9, p. 12].

Similitudini și diferențe

Analiza comparativă a experienței acumulate de Estonia și Republica Moldova în ceea ce privește implicarea cetățenilor în luarea deciziilor relevă atât puncte comune, cât și diferențe structurale și instituționale. Similitudinile identifică contextul istoric și aspirațiile europene. Ambele state și-au declarat independența în 1991 și au optat pentru edificarea unei societăți democratice, orientate spre valorile europene. Atât în Estonia, cât și în Republica Moldova, integrarea europeană a constituit un deziderat strategic. În ambele cazuri, participarea cetățenilor este văzută ca element fundamental pentru legitimitatea actului decizional. Au fost inițiate reforme instituționale și administrative pentru a spori transparența, responsabilitatea și deschiderea față de cetățeni. Atât Estonia, în perioada preaderării la UE, cât și Republica Moldova, în prezent, beneficiază de sprijinul partenerilor europeni și internaționali pentru implementarea reformelor democratice și digitale.

Analiza efectuată a permis identificarea diferențelor în nivelul de digitalizare. Estonia a reușit să devină un stat digital prin implementarea sistemului unic de e-guvernare, e-voting și e-health, în timp ce Republica Moldova se află la început de drum în digitalizarea serviciilor publice. În Estonia există un Cod de bune practici privind implicarea publicului, platforme unice de participare (Rahvaalgatus.ee, e-Consultări, bugetare participativă digitală). În Republica Moldova aceste mecanisme sunt fragmentare, aplicate selectiv și mai puțin funcționale.

La nivelul de educație civică, Estonia se situează pe primele locuri în Europa, cultivând spiritul participativ încă din școală. În Republica Moldova educația civică este insuficient dezvoltată, fapt ce reduce nivelul de

implicare al tinerilor în procesele democratice. În ceea ce privește încrederea în instituții, Estonia a reușit să construiască o relație de încredere între stat și cetățeni prin transparență și rezultate vizibile. În Republica Moldova persistă un deficit de încredere în instituțiile publice, ceea ce diminuează disponibilitatea cetățenilor de a se implica activ în treburile statului.

Astfel, similitudinile și diferențele identificate între cele două state, demonstrează că în Estonia implicarea cetățenilor în luarea deciziilor poate fi consolidată prin digitalizare, educație participativă și instituționalizarea unor mecanisme clare de consolidare și codecizie. Pe când Republica Moldova se află într-un proces de adaptare și poate valorifica experiența estoniană prin implementarea graduală a reformelor digitale, prin responsabilizarea administrației publice locale și prin promovarea unei culturi civice active.

Concluzii

Administrația publică din Estonia este exemplu global de implicare a publicului în luarea deciziilor datorită digitalizării. Simplificarea interacțiunilor cu cetățenii, oferirea accesului la servicii publice calitative online pe un singur portal, participarea publicului la vot (e-voting) oferă o libertate și garanție a respectării dreptului fiecărui cetățean de a-și exprima alegerea, indiferent de locul unde se află, fără a fi prezent fizic în Estonia. Oferirea comfortului de a se implica în procesele decizionale, fără a renunța la activitățile de serviciu sau personale demonstrează atitudinea și responsabilitatea administrației publice locale estoniene față de proprii cetățeni. **Experiența** Estoniei dovedește că reformele cu privire la implicarea publicului la luarea deciziilor este prioritate pentru înfăptuirea legitimă a actului decizional. Procesul de e-transformare în Estonia este exemplu de bune practici pentru Republica Moldova. Succesul Estoniei se datorează parteneriatului durabil dintre autorități și cetățeni, unui Sector al Tehnologiilor Informațiilor și Comunicațiilor avansat, unui cadru juridic ajustat care responsabilizează autoritățile, dar și cetățenii la luarea deciziilor.

Studiul efectuat ne determină să venim cu unele recomandări pentru Republica Moldova, privind implementarea votului electronic treptat, dezvoltarea unui portal unic de participare, instituționalizarea bugetării participative digitale.

Referințe bibliografice:

1. Ce presupune e-Guvernarea Locală? Dezvoltarea societății estoniene și tehnologiile informaționale [accesat la 03.06.2025]. Disponibil: https://e-transformare.md/2021/05/19/ce-presupune-e-guvernarea-locala
2. Cei cinci factori ai succesului în spatele platformei de capacitate a cetățenilor estonieni [accesat la 05.06.2025]. Disponibil: https://citizens-initiative-forum.europa.eu/citizens-experiences/blogs/five-factors-success-behind-estonias-citizen-empowering-platform.ro
3. Codul de bune practici privind implicarea publicului în luarea deciziilor (Estonia) [accesat la 05.08.2025]. Disponibil: https://www.heakodanik.ee/en/good-public-engagement-code-of-practice/
4. COMAN, Claudiu. *Sfera publică și imaginea politică*. București: C. H. Beck, 2010. 162 p. ISBN 978-973-115- 813-6.
5. E-Guvernarea și inovaţiile în administrația locală studiate în Estonia de funcţionarii din R. Moldova [accesat la 01.08.2025]. Disponibil: https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/e-guvernarea-si-inovatiile-administratia-locala-studiate-estonia-de-functionari-din-r-moldova
6. Estonia, la două decenii în UE și sub umbrela NATO. „Republica Moldova poate învăța de la noi", susține președintele Alar Karis [accesat la 05.08.2025]. Disponibil: https://moldova1.md/p/26720
7. European Perspective for Public Administration. The way forward. Ed. by Geert Bouckaert, Werner Jann. Leuven: Leuven University Press, 2020. 465 p. [accesat la 06.08.2025]. Disponibil: file:///C:/Users/user/Documents/Downloads/9789461663078%20(4).pdf
8. Eye on Moldova: Estonia's development cooperation projects support future fellow EU member state. https://estdev.ee/en/articles/eye-moldova-estonias-development-cooperation-projects-support-future-fellow-eu-member.
9. GOUDENHOOFT, Gabriela *Testul rezilienței în fața schimbărilor politice și sociale*. În: Reziliența democrației în statele candidate la integrare în Uniunea Europeană. Materialele seminarului științifico-practic al primarilor și funcționarilor publici din Republica Moldova, România și Ucraina. 2025. P. 6-22 . [accesat la 06.08.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Seminar_noiembrie%2B2024-web.pdf
10. Inițiativa cetățenească europeană [accesat la 27.08.2025]. Disponibil: https://citizens-initiative.europa.eu/eci-forum.ro.
11. **KITSING, Meelis** *Online Participation in Estonia: Voting, Low Engagement.* [accesat la 28.08.2025]. Disponibil: https://www.Online_participation_in_Estonia_Active_voting_low_engagement.
12. **KITSING, Meelis.** *Succes fără strategie: Dezvoltarea e-guvernării în Estonia*. [accesat la 11.06.2025]. Disponibil: .

13. Mærøe, Anders Røsten; Norta, Alex**;** Tsap, Valentyna; Pappel, Ingrid. *Increasing Citizen Participation in E-Participatory Budgeting Processes.* [accesat la 28.08.2025]. Disponibil: https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/increasing-citizen-participation-in-e-participatory-budgeting-pro.
14. Participarea civilă la procese decizionale: O trecere în revistă a standardelor și practicilor din statele membre ale Consiliului Europei. [accesat la 11.06.2025]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/09/ECNL-Paper-WEB.pdf.
15. Programul CPR pentru primării: Bugetul pentru Cetățeni:bani publici, decizii comune. [accesat la 15.06.2025]. Disponibil: https://cpr.md/2025/05/23/bugetul-pentru-cetateni-bani-publici-decizii-comune/
16. Public Administration in Estonia: A Search for Identity. Külli Sarapuu and Leno Saarniit. În: European Perspectives for Public Administration Leuven: Leuven University Press, 2020. P. 317-334. [accesat la 16.06.2025]. Disponibil: file:///C:/Users/user/Documents/Downloads/9789461663078.pdf.
17. Rapoartele anuale privind exercițiul financiar 2022. [accesat la 15.06.2025]. Disponibil: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/AR-2022/AR-2022_RO.pdf
18. Raportul de activitate al Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova (2024). [accesat la 06.06.2025]. Disponibil: https://mfa.gov.md/ro/content/raport-anual-mae.
19. Raportul din 2024 privind statul de drept - Comunicare și capitole pe țări /Rule of law report 2024 - Communication and country chapters [accesat la 06.06.2025]. Disponibil: https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en?prefLang=ro
20. Reforma Administrației Publice Locale din Moldova. Exemplul recent al Estoniei (I). [accesat la 05.06.2025]. Disponibil: https://lidmoldova.org/2019/09/01/reforma-administraiei-publice-locale-din-moldova.
21. Un nou proiect Internațional: „Connecting Estonia and Moldova for European readeadeadgrd and „Inovative Education" (CONNECT4MORE) – implementat la FRIȘPA. [accesat la 05.06.2025]. Disponibil: https://usm.md/?p=36734&lang=en.
22. **VEIKO,Lember; RANDMA-LIIV,Tiina** *Engaging Citizens in Policy Making: e-Participation Practices in Europe.* [accesat la 27.08.2025]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/364128810_Engaging_Citizens_in_Policy_Makinge-Participation_Practices_in_Europe.